

Aan: Gedeputeerde en Provinciale Staten
van Drenthe
Postbus 122
9400 AC ASSEN

Assen, 1 oktober 2007
Ons kenmerk: 07.078/32000117.08MM
Behandeld door: dr. J. Tuinstra (0592) 365812
Onderwerp: aanbidding onderzoeksrapport: *Drentse vrijwilligers en mantelzorgers anno 2007. Nulmeting van omvang en aard van het vrijwilligerswerk en mantelzorg in Drenthe.*

Geachte leden van Provinciale en Gedeputeerde Staten van Drenthe,

Met veel genoegen bieden wij u het rapport '*Drentse vrijwilligers en mantelzorgers anno 2007*' aan. Het onderzoek is uitgevoerd in het kader van het onderzoeksprogramma 2006. Twee opdrachten zijn gecombineerd en gerapporteerd in een onderzoeksrapport: één opdracht van Provinciale Staten over mantelzorg en één van Gedeputeerde Staten over vrijwilligerswerk.

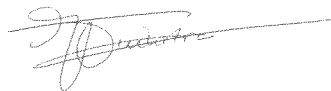
De resultaten van het onderzoek zijn bouwstenen voor de provinciale uitwerkingsnotitie over vrijwilligerswerk en mantelzorg, die eind oktober van dit jaar verschijnt. Wij laten het onderzoeksrapport vergezeld gaan van een Begeleidingsbrief, die u 'in één oogopslag' de belangrijkste kenmerken van het onderzoek laat zien.

Hoogachtend,

Bestuurscommissie Onderzoek Cultuur, Welzijn en Zorg

prof. dr. S. Waslander,
voorzitter

dr. J. Tuinstra,
ambtelijk secretaris.

Begeleidingsbrief

Naam en titel onderzoek

Drentse vrijwilligers en mantelzorgers anno 2007

Inhoudelijke opdrachtgevers

Gedeputeerde Staten (vrijwilligerswerk) en Provinciale Staten (mantelzorg)

Aanleiding/onderzoeksvraag/relatie met beleid

De invoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning vraagt om een actualisatie van het provinciale beleid rond vrijwilligerswerk en mantelzorg. Op verzoek van Provinciale Staten en Gedeputeerde Staten heeft het Onderzoeksbureau Cultuur, Welzijn en Zorg een nulmeting uitgevoerd naar de omvang en aard van vrijwilligerswerk en mantelzorg in Drenthe.

Gegevensverzameling

De benodigde informatie is verzameld door een vragenronde onder 1.459 deelnemers van het Drents Panel. Verder is gebruik gemaakt van gegevens van CIVIQ, instituut vrijwillige inzet, Centraal Bureau voor de Statistiek en Sociaal en Cultureel Planbureau.

Conclusie(s)

Drenten zijn even vaak als vrijwilliger actief als in de rest van het land. Bewoners van het platteland doen vaker aan vrijwilligerswerk dan inwoners van de vijf Drentse steden. Drentse ouderen zijn actiever als vrijwilliger dan jongeren en ouderen elders in het land. Hoger opgeleiden in Drenthe zetten zich even vaak in als vrijwilliger als lager opgeleiden. Bijna een kwart van het vrijwilligerswerk wordt gedaan in de vorm van korte, afgeronde klussen. Deelgroepen binnen de groep vrijwilligers onderscheiden zich door leeftijd, geslacht en soort vrijwilligerswerk.

Mantelzorg komt onder alle Drentse bevolkingsgroepen voor. Van de volwassen bevolking geeft 17% intensieve of langdurige mantelzorg. Dit komt overeen met het landelijke cijfer. Het merendeel van de mantelzorgers verleent meer dan één soort hulp. Eveneens een meerderheid van de Drentse mantelzorgers ervaart in meer of mindere mate belasting van het werk als mantelzorger. Eén van de oorzaken hiervan is dat circa een kwart van de mantelzorgers geen vervanger heeft die hem/haar kan ontlasten. De gemiddelde leeftijd van de hulpbehoevende ligt rond de 70 jaar. In 82% van de gevallen is de hulpbehoevende een familielid. Bij de mantelzorgers ligt de leeftijdspiek rond de 60 jaar.

Nadere informatie is in te winnen bij:

drs. H.G. Parker Brady (vrijwilligerswerk) of drs. E. Lange (mantelzorg) (07.079/32000117.08)

Drentse vrijwilligers en mantelzorgers anno 2007

*Nulmeting van omvang en aard van het
vrijwilligerswerk en de mantelzorg in Drenthe*

Colofon:

Onderzoek en rapportage: drs. H.G. Parker Brady (deel 1)
drs. E. Lange (deel 2)

Met medewerking van: H. Plat-Lieben

Uitgave: Provincie Drenthe
Bestuurscommissie OCWZ
Postbus 122
9400 AC Assen

Kenmerk: 07.065/32000117.08/EL/HPB/HL

Datum: augustus 2007

Auteursrecht voorbehouden.

© Copyright 2007, Bestuurscommissie OCWZ

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij de Bestuurscommissie Onderzoek Cultuur, Welzijn en Zorg van de provincie Drenthe. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld. Vermenigvuldiging en/of publicatie in een andere vorm dan deze uitgave is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de Bestuurscommissie OCWZ.

Inhoud

	pagina
Samenvatting	5
1. Inleiding	7
<i>Deel 1: Vrijwilligerswerk</i>	
2. Omvang en aard van vrijwilligerswerk	9
2.1 Aantal vrijwilligers in Drenthe	9
2.2 Aard van het vrijwilligerswerk	12
3. Indeling vrijwilligersgroepen	17
3.1 Inleiding	17
3.2 Beschrijving van deelgroepen	17
4. Conclusies	21
<i>Deel 2: Mantelzorg</i>	
5. Inleiding op mantelzorg	23
6. Omvang van mantelzorg in Drenthe	25
6.1 Aantal mantelzorgers	25
6.2 Mantelzorgers nader beschreven	26
7. Aard en belasting van mantelzorg	29
7.1 Aard van mantelzorg	29
7.2 Mantelzorg en belasting	31
8. Conclusies mantelzorg	33
9. Mantelzorgers en vrijwilligers vergeleken	35
Geraadpleegde literatuur	37
Bijlagen	39
1. Responsoverzicht Drents Panel	
2. Gedeelte uit de vragenlijst Drents Panel onderdelen vrijwilligerswerk en mantelzorg	
3. Toelichting en verantwoording clusteranalyse	

Samenvatting

Op verzoek van Gedeputeerde Staten heeft het Onderzoeksbureau CWZ een nulmeting uitgevoerd naar de omvang en aard van vrijwilligerswerk in Drenthe. Ook is vanuit Provinciale Staten de wens geuit om inzicht te krijgen in de omvang en aard van mantelzorg in Drenthe. De resultaten van beide onderzoeken zijn in dit rapport opgenomen. De vragen waar de onderzoeken antwoord op geven zijn: wat is de omvang en aard van het vrijwilligerswerk, resp. de mantelzorg in Drenthe, zijn er verschillen tussen de omvang en aard van het vrijwilligerswerk en de mantelzorg in Drenthe en in Nederland, welke deelgroepen zijn te onderscheiden binnen de groep vrijwilligers naar aard en duur van het vrijwilligerswerk en welke vormen van mantelzorg zijn te onderscheiden naar aard van de relatie en mate van belasting van de mantelzorger.

De deelname aan vrijwilligerswerk in Drenthe onder volwassenen wijkt met 44% niet af van het landelijke deelnamecijfer. Totaal zijn ca. 167.000 vrijwilligers actief in Drenthe. Bewoners van het platteland doen vaker aan vrijwilligerswerk dan inwoners van de vijf Drentse steden. Ouderen zetten zich vaker in als vrijwilliger dan jongeren. Het verschil in deelname tussen jongeren en ouderen is relatief groter in Drenthe. In Drenthe zetten hoger opgeleiden zich even vaak in als vrijwilliger als lager opgeleiden. Dit wijkt af van het landelijke beeld van een grotere deelname aan vrijwilligerswerk onder hoger opgeleiden.

Drentse vrijwilligers zijn het meest actief als bestuurder of uitvoerder bij sport-, school-, buurt-, wijk- en dorpsverenigingen en in de zorg. Het meeste vrijwilligerswerk, dat verricht wordt, is langdurig van aard. Bij bijna een kwart van het vrijwilligerswerk gaat het om korte, afgeronde klussen. Jongeren doen vaker korte klussen dan ouderen. De gemiddelde Drent zet zich vijf tot tien jaar in als vrijwilliger. Op basis van de beschikbare gegevens zijn een drietal deelgroepen onderscheiden naar aard en duur van het vrijwilligerswerk. De deelgroepen onderscheiden zich door leeftijd en geslacht van de vrijwilliger en het soort vrijwilligerswerk, dat wordt gedaan.

Het bieden van mantelzorg is geen bewuste keuze, vaak overkomt het je. Dit is ook de reden waarom mantelzorg onder alle Drentse bevolkingsgroepen voorkomt. Tevens is het de verklaring waarom mantelzorgers net zo vaak woonachtig zijn in de steden als in de dorpen. Dit in tegenstelling tot vrijwilligers die relatief vaak woonachtig zijn in dorpen. De leeftijd van de hulpbehoevende varieert van heel jong tot heel oud. Gemiddeld ligt de leeftijd rond 70 jaar. Zo'n driekwart van de hulpbehoevenden is ouder dan 60 jaar en ruim 90 procent is ouder dan 40 jaar. Bij de mantelzorgers ligt de piek rond de 60 jaar. In 82% van de gevallen is de hulpbehoevende een familielid. Het merendeel van de mantelzorgers verleent meer dan één soort hulp. Eveneens een meerderheid van de Drentse mantelzorgers ervaart in meer of mindere mate belasting van het werk als mantelzorger. Eén van de oorzaken hiervan is dat circa een kwart van de mantelzorgers geen vervanger heeft die hem/haar kan ontlasten.

1. Inleiding

Aanleiding

In maart 2007 hebben Gedeputeerde Staten van Drenthe (GS) een notitie (Provincie Drenthe, 2007) uitgebracht over het nieuwe provinciale beleid op het terrein van vrijwillige inzet en mantelzorg. Deze notitie is een nadere uitwerking van het bestaande beleid op deze terreinen uit 'Mensen in het Middelpunt, provinciale sociale agenda 2005-2008' (Provincie Drenthe, 2004). De invoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO) vraagt om een actualisatie van het provinciale beleid rond vrijwilligerswerk en mantelzorg. Hiervoor is een procesbeschrijving in de notitie opgenomen om te komen tot een herbezinning van de provinciale rol op dit terrein. In dit kader is de provincie samen met de gemeenten om de tafel gaan zitten om te kijken op welke manier de provincie ondersteuning kan bieden door bepaalde WMO-taken provinciaal uit te werken. Het resultaat van deze overleggen zijn afspraken die momenteel (juli 2007) worden uitgewerkt in een uitwerkingsnotitie.

In de notitie vrijwillige inzet en mantelzorg geven GS aan dat het belangrijk is om inzicht te hebben in de aard en omvang van vrijwilligerswerk in Drenthe. Ook is vanuit Provinciale Staten de wens geuit om een eerste inzicht te krijgen in de aard en omvang van de mantelzorg in Drenthe. Beide onderzoeken kunnen gezien worden als een soort nulmeting, zodat op kortere en langere termijn kan worden nagegaan of en welke veranderingen er plaatsvinden op het gebied van vrijwilligerswerk en mantelzorg in Drenthe, ook in het licht van de WMO die in januari 2007 van start is gegaan. Aan het Onderzoeksbureau CWZ is gevraagd beide nulmetingen uit te voeren. Omdat vrijwilligerswerk en mantelzorg binnen hetzelfde prestatieveld van de WMO vallen en ook in het provinciale beleid in samenhang worden gezien, is er voor gekozen om de resultaten van beide onderzoeken in een rapport op te nemen.

Vraagstelling

Het huidige onderzoek geeft antwoord op de volgende vragen:

1. Wat is de omvang en aard van het vrijwilligerswerk, respectievelijk mantelzorg in Drenthe?
2. Zijn er verschillen tussen de omvang en aard van vrijwilligerswerk en mantelzorg in Drenthe en in de rest van Nederland?
3. Welke deelgroepen zijn te onderscheiden binnen de groep vrijwilligers naar aard en duur van het vrijwilligerswerk?
4. Welke vormen van mantelzorg zijn te onderscheiden naar aard van de relatie en mate van belasting van de mantelzorger?

Toelichting

Het rapport bestaat uit twee delen: het eerste deel gaat over vrijwilligerswerk; het tweede deel over mantelzorg. Aan het begin van elk deel worden de gebruikte begrippen nader gedefinieerd. Ook wordt ingegaan op het onderscheid tussen vrijwilligerswerk en mantelzorg.

Doel

Het onderzoek dient inzicht te geven in de aard en omvang van het vrijwilligerswerk en mantelzorg in Drenthe. Het onderzoek dient zo ingericht te worden dat deze beide metingen over een aantal jaren kunnen worden herhaald om mogelijke veranderingen zichtbaar te maken.

Wijze van gegevensverzameling

Voor het verkrijgen van de onderzoeksgegevens is een vragenronde onder het Drents Panel van het onderzoeksbureau gehouden. Totaal hebben 1.459 Drenten deelgenomen aan deze vragenronde. Voor een beschrijving van de kenmerken van de onderzoeksgroep zie bijlage 1. Verder is gebruik gemaakt van gegevens van CIVIQ, instituut vrijwillige inzet, Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) en Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) om de panelresultaten te vergelijken met landelijke cijfers.

Indeling

In het eerste deel worden de resultaten van het panelonderzoek naar de omvang en aard van het vrijwilligerswerk beschreven. In hoofdstuk 4 worden de Drentse vrijwilligers ingedeeld in een drietal deelgroepen op basis van een clusteranalyse. Voor een toelichting op de clusteranalyse zie bijlage 3. In deel 2 worden de panelresultaten over de omvang en aard van de mantelzorg beschreven. Hoofdstuk 6 behandelt de omvang van mantelzorg binnen Drenthe en hoofdstuk 7 gaat over de aard van de verleende hulp. In hoofdstuk 9 worden de overeenkomsten en verschillen tussen vrijwilligers en mantelzorgers beschreven. Aan het eind van elk deel worden de antwoorden op de afzonderlijke onderzoeksvragen weergegeven in de vorm van conclusies (hoofdstuk 4 en 8). In de bijlagen zijn een beschrijving van de onderzoeksgroep, de vragenlijst van de panelronde en een verantwoording van de clusteranalyse opgenomen.

2. **Omvang en aard vrijwilligerswerk**

Enkele begrippen

In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de omvang en aard is van het vrijwilligerswerk in Drenthe. Onder vrijwilligerswerk of vrijwillige inzet wordt in het kader van dit onderzoek verstaan: *Vrijwilligerswerk is werk dat men onverplicht en onbetaald verricht ten behoeve van anderen of de samenleving, waarbij er geen sprake is van een persoonlijke relatie met de ontvanger*¹ (bewerkte definitie van het Sociaal en Cultureel Planbureau). Onder de bovenstaande definitie van vrijwilligerswerk valt zowel de vrijwillige inzet in verenigingen en andere vrijwilligersorganisaties als de praktische hulpverlening/klussen voor personen, waar men geen persoonlijke relatie mee heeft. Het eerste wordt als het georganiseerde vrijwilligerswerk gezien en het laatste als het ongeorganiseerde vrijwilligerswerk. Voor deze definitie is gekozen om het onderscheid met de definitie van mantelzorg (zie hoofdstuk 4) scherp te krijgen.

De omvang van het vrijwilligerswerk wordt in kaart gebracht aan de hand van de achtergrondvariabelen woonplaats, geslacht, leeftijd, opleiding en belangrijkste dagelijkse bezigheid. De aard van het vrijwilligerswerk wordt beschreven aan de hand van de sectoren, waar vrijwilligerswerk wordt verricht en de soort activiteiten, die Drentse vrijwilligers doen. Ook wordt er onderscheid gemaakt naar langdurige of korte vrijwilligersklussen, de duur van het vrijwilligerswerk en de plaats waar de Drentse vrijwilligerswerk doet. Waar mogelijk wordt ook naar achtergrondvariabelen gekeken. De omvang en aard van het Drentse vrijwilligerswerk wordt vergeleken met de situatie in de rest van Nederland.

2.1 Aantal vrijwilligers in Drenthe

Het percentage Drenten (van 18 jaar en ouder) dat aangeeft de afgelopen twaalf maanden vrijwilligerswerk te hebben gedaan, ligt met 44% op ongeveer hetzelfde niveau als het landelijk percentage (43%²) (bron: CBS Statline 2004). Dit komt overeen met ca. 167.000

¹ Bij vrijwilligerswerk kan de ontvanger ook een instelling of organisatie zijn (bijvoorbeeld een school). Bij mantelzorg is de ontvanger cq hulpbehoevende altijd een persoon.

² Strikt genomen gaat het hier om vrijwilligerswerk, dat in enig georganiseerd verband plaatsvindt. Het ongeorganiseerde vrijwilligerswerk in de vorm van bure-, bejaarden- en gehandicaptenhulp is hierin niet opgenomen (volgens het SCP gaat het om ca. 8% van alle vrijwilligerswerk in Nederland).

vrijwilligers in Drenthe. Overigens geeft 6% van de Drenten aan wel vrijwilligerswerk te hebben gedaan in de afgelopen twaalf maanden, maar is er nu mee gestopt.

Stad en platteland

Er bestaat een duidelijk verschil tussen de deelname aan vrijwilligerswerk in de stad en op het platteland. De Drenten die woonachtig zijn in een stedelijke omgeving (dat wil zeggen in één van de vijf steden Assen, Coevorden, Emmen, Hoogeveen en Meppel), geven aan minder vaak vrijwilligerswerk te doen dan de Drenten die op het platteland wonen. De deelnamepercentages zijn respectievelijk 39% en 48%. Dit verschil is significant. Er zijn geen verschillen in de deelname aan vrijwilligerswerk per regio³ binnen Drenthe.

Geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en belangrijkste dagbezigheid

Mannen zetten zich even vaak vrijwillig in als vrouwen. Wat dit betreft wijkt Drenthe niet af van de rest van Nederland. De oudere leeftijdscategorieën zijn als vrijwilliger actiever dan de jongere leeftijdscategorieën. Het percentage vrijwilligers onder de 18 tot 34 jarigen is in Drenthe lager dan in de rest van Nederland en in de leeftijdscategorieën 45 tot 54 jaar, 55 tot 64 jaar en 65 jaar en ouder is het percentage vrijwilligers hoger dan landelijk (zie tabel 2.1).

Tabel 2.1 Percentage vrijwilligerswerk naar leeftijdscategorie

	Drenthe	Nederland*
totaal	44	43
18 tot 24 jaar	**33	43
25 tot 34 jaar		39
35 tot 44 jaar	46	51
45 tot 54 jaar	49	45
55 tot 64 jaar	47	40
65 jaar en ouder	52	35

* betreft georganiseerd vrijwilligerswerk.

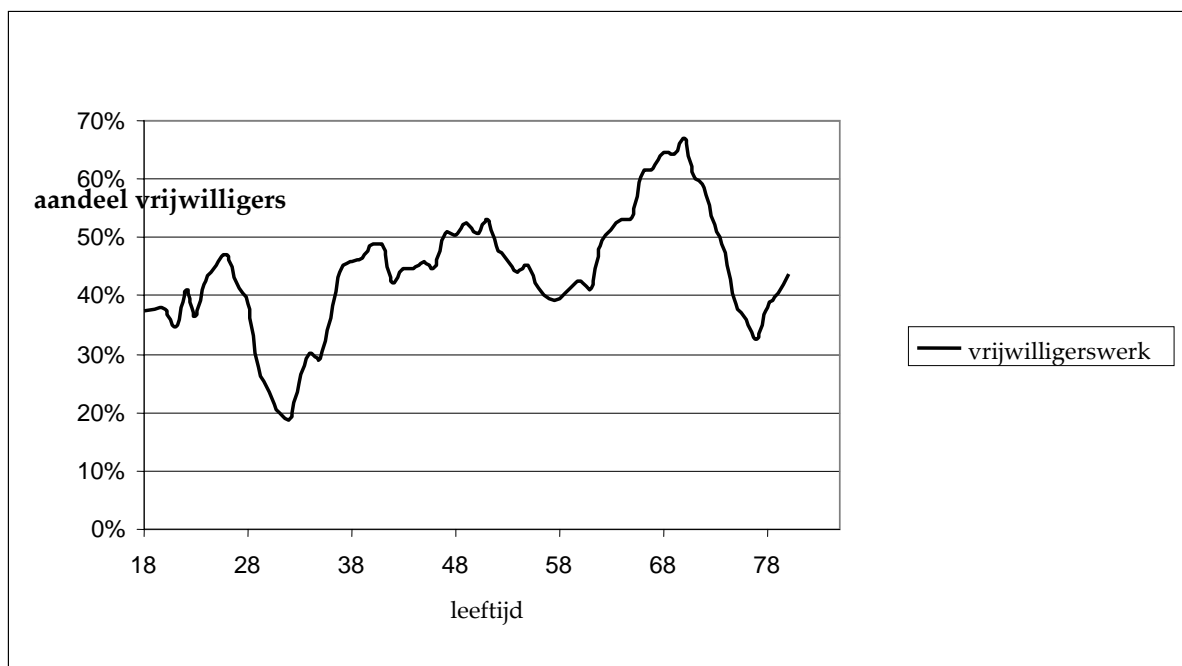
** betreft leeftijdscategorie 18-34 jaar.

Bron: Drents Panel (2007), CBS (2004)

In figuur 2.1 is de vijfjarige trendlijn van de deelname aan vrijwilligerswerk per leeftijd weergegeven. Duidelijk is een terugval in vrijwilligerswerk waar te nemen rond het 30ste levensjaar en na het 70ste levensjaar⁴. De piek in vrijwilligerswerk ligt rond 70 jaar.

³ Zuidoost Drenthe: gemeenten Emmen, Borger-Odoorn en Coevorden. Zuidwest Drenthe: gemeenten Hoogeveen, Meppel, Westerveld en De Wolden. Regio midden Drenthe: gemeenten Midden-Drenthe, Assen en Aa en Hunze. Regio noord Drenthe: gemeenten Noordenveld en Tynaarlo. Ook een indeling in drie regio's, waarbij midden Drenthe en noord Drenthe worden samengevoegd, levert geen significant verschil in deelname aan vrijwilligerswerk op.

⁴ N.B. De figuur is niet de weergave van de levensloop van een vrijwilliger, maar een dwarsdoorsnede van de deelname aan vrijwilligerswerk door de Drentse bevolking in de afgelopen 12 maanden.

Figuur 2.1. Aandeel vrijwilligers naar leeftijd, 5-jarige trendlijn

Het opleidingsniveau van de Drent heeft geen invloed op het doen van vrijwilligerswerk. Hoger opgeleiden doen gemiddeld even vaak vrijwilligerswerk als lager opgeleiden. Voor de rest van Nederland is er wel een verschil gevonden: mensen met een lagere opleiding doen minder vaak vrijwilligerswerk dan de mensen met een middelbare of hogere opleiding. Het Drents Panel is ook gevraagd naar hun belangrijkste dagbezigheid. Drenten, die als belangrijkste bezigheid het huishouden doen, werkloos zijn of met pensioen zijn doen vaker vrijwilligerswerk (51,8%) dan werkenden (41,4%) of zij, die nog schoolgaand zijn (40,7%). Dit resultaat is vergelijkbaar met landelijke cijfers van het CBS (uit: Aanvullend Voorzieningen Onderzoek 2003). Voor een overzicht van de deelnamepercentages vrijwilligerswerk naar achtergrondvariabelen, zie tabel 2.2.

Tabel 2.2 Deelname vrijwilligerswerk naar achtergrondvariabelen

<i>Panelvraag: "Hebt u in de afgelopen 12 maanden vrijwilligerswerk gedaan? (n=1459)</i>	
Ja	38,8%
Ja, maar onlangs gestopt	5,6%
Nee	55,6%
<i>Met "ja" of "ja, maar onlangs gestopt" beantwoord</i>	
<i>Geslacht</i>	
Mannen	45,2%
Vrouwen	43,7%
<i>Woonplaats</i>	
Stedelijk	39,1%
Niet-stedelijk	47,5%
<i>Opleiding*</i>	
Lage opleiding	44,1%
Gemiddelde opleiding	42,0%
Hoge opleiding	49,4%
<i>Belangrijkste dagbezigheid</i>	
Werkend	41,4%
Werkloos, pensioen	50,9%
Schoolgaand	40,7%
Huishouden	51,1%

* geen significant verschil gevonden, dat wil zeggen dat het gevonden verschil in waarden ook door toeval ontstaan kan zijn.

2.2 Aard van het vrijwilligerswerk

Georganiseerd of ongeorganiseerd vrijwilligerswerk

Van de Drentse vrijwilligers doet ca. 92% vrijwilligerswerk in georganiseerd⁵ verband en 8% ongeorganiseerd of doet beide vormen. Volgens het SCP Tijdsbestedingonderzoek (TBO) uit 2005 ligt het ongeorganiseerde vrijwilligerswerk (buren-, ouderen- en gehandicaptenhulp) landelijk op ongeveer 8%.

Sectoren

De Drentse vrijwilligers zijn actief in verschillende sectoren van het georganiseerde vrijwilligerswerk. In tabel 2.3 is af te lezen, dat de Drent het vaakst actief is als vrijwilliger in sportverenigingen, onderwijs- en schoolverenigingen en buurt-, wijk- en dorpsverenigingen.

⁵ Vrijwilligerswerk in georganiseerd verband vindt plaats binnen verenigingen, vrijwilligersorganisaties of professionele organisaties met vrijwilligers.

Ook maatschappelijke organisaties, culturele verenigingen en jeugdverenigingen, zoals scouting worden door drie procent of meer van de Drenten genoemd. Een hoog percentage noemt ook andere organisaties, zoals zorg- en welzijnsorganisaties en levensbeschouwelijke organisaties waarvoor men zich vrijwillig inzet. In Drenthe zijn relatief iets minder mensen actief bij sport-, hobby- en schoolverenigingen dan in de rest van Nederland. Van de participatie in maatschappelijke organisaties en buurt- of dorpsverenigingen zijn landelijk geen cijfers beschikbaar, dus het is niet bekend of Drenthe hierbij afwijkt. Wel komt het Drentse beeld overeen met de situatie in Friesland waar ook veel georganiseerd vrijwilligerswerk plaats vindt bij maatschappelijke organisaties en buurt- en dorpsverenigingen (Provincie Fryslan, 2007). In tabel 2.3 is het ongeorganiseerde vrijwilligerswerk (buren-, bejaarden- en gehandicaptenhulp) apart vermeld.

Tabel 2.3 Georganiseerd vrijwilligerswerk naar sector

	Drenthe	Nederland
	%	%
totaal	44	43
sportvereniging	11	13
buurt- of dorpsvereniging	7	–
school	6	9
maatschappelijke organisatie	5	–
culturele vereniging	4	5
jeugdwerk	3	4
arbeidsorganisatie	2	2
hobbyvereniging	2	4
politieke organisatie	2	1
andere organisatie (levensbeschouwelijk, verzorging en verpleging en anders)	24	22
<i>buren-, bejaarden- en gehandicaptenhulp</i>	8	8

Bron: Drents Panel (2007), CBS (2004), SCP 2005

- : gegevens ontbreken

Activiteiten

Wat doen de Drenten zoal aan vrijwilligersactiviteiten? Drenten voeren binnen het georganiseerde en niet-georganiseerde vrijwilligerswerk meerdere soorten activiteiten uit. Het vaakst wordt het uitvoerende werk voor onder andere sportvereniging, buurtwerk, collecteren en hulp op school genoemd. Dit is 35% van alle genoemde activiteiten. Ook doet men vaak bestuurswerk binnen organisaties (in 28% van de genoemde activiteiten). Minder vaak wordt praktische hulp aan mensen waar men geen persoonlijke relatie mee heeft genoemd en vrijwillige inzet vanuit het werk. Een aanzienlijk deel (26% van de activiteiten)

noemt ook andere activiteiten⁶. Hieronder vallen bestuurlijke en uitvoerende activiteiten voor de kerk, ouderenwerk, gehandicaptenzorg, tafeltje dekje etc.

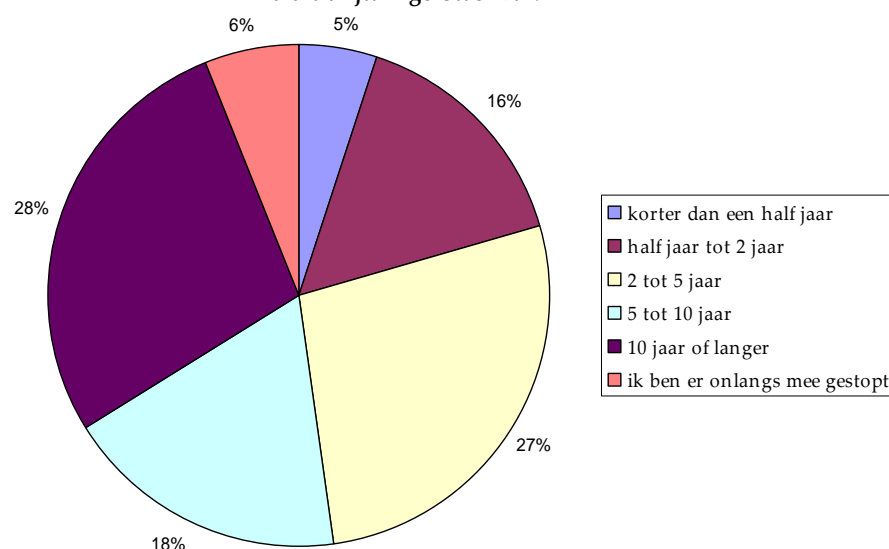
Langdurige vrijwillige inzet of korte klussen

De vrijwillige inzet van de Drent vindt in de meeste gevallen (57%) langdurig plaats. Er is van te voren geen einddatum vastgelegd. Bij 23% van de vrijwilligers gaat het om korte, afgeronde klussen en bij 20% om een combinatie van langdurig vrijwilligerswerk en korte klussen. De leeftijdscategorie 18 tot 34 jaar doet significant vaker korte klussen (39% tegen 19%) dan de oudere leeftijdscategorieën. In de leeftijdscategorie 55 tot 74 jaar doet tweederde van de Drenten aan langdurig vrijwilligerswerk. Bij korte vrijwilligersklussen gaat het met name om uitvoerende activiteiten, praktische hulp aan burens en andere activiteiten. Bij langdurige activiteiten gaat het om bestuurlijke, uitvoerende en andere activiteiten.

Duur van het vrijwilligerswerk

Drenten die zich vrijwillig inzetten doen dit vaak al vele jaren, gemiddeld tussen 5 en 10 jaar. Zesenvestig procent is vijf jaar of langer als vrijwilliger werkzaam. De groep die tien jaar of langer actief is, bedraagt 28% van alle vrijwilligers. Dat met name de oudere leeftijdscategorieën al lang tot zeer lang vrijwilligerswerk doen is niet zo opvallend. Er zijn geen significante verschillen tussen mannen en vrouwen gevonden. Landelijke cijfers zijn niet voorhanden.

Figuur 2.2 Verdeling van respondenten Drents Panel op de vraag: "Hoe lang doet u dit vrijwilligerswerk al?"

⁶ Een aparte categorie vormt de jongste leeftijdscategorie van 18 tot 24 jaar. In deze leeftijdsgroep wordt vaak vanuit school of opleiding een maatschappelijke stage gedaan. Door één van de zes respondenten uit deze leeftijdscategorie is dit genoemd.

Vaste of flexibele tijden

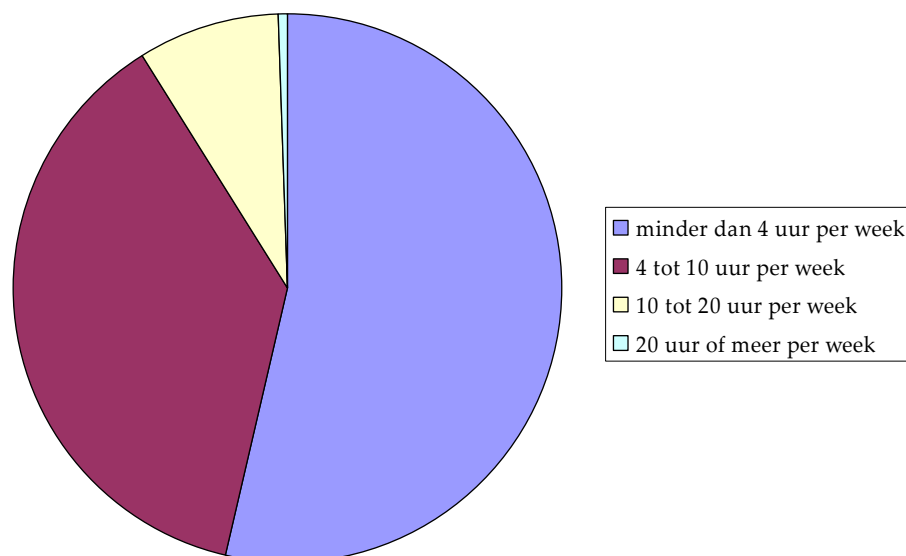
Ongeveer een kwart van het vrijwilligerswerk is gebonden aan vaste tijden en nog eens 36% is gedeeltelijk aan vaste tijden gebonden. De overige vrijwilligersactiviteiten (39%) kennen flexibele tijden. Activiteiten die in meerdere mate aan vaste tijden zijn gebonden, zijn bijvoorbeeld het verlenen van ouderenhulp op school, het rondbrengen van maaltijden voor Tafeltje Dekje of vrijwilliger zijn bij een ouderensoos. Vrouwen doen vaker dan mannen vrijwilligersactiviteiten die aan vaste tijden zijn gebonden. Er zijn geen verschillen gevonden tussen stedelijke en niet-stedelijke gebieden en tussen leeftijdscategorieën.

Tijdsbesteding per week

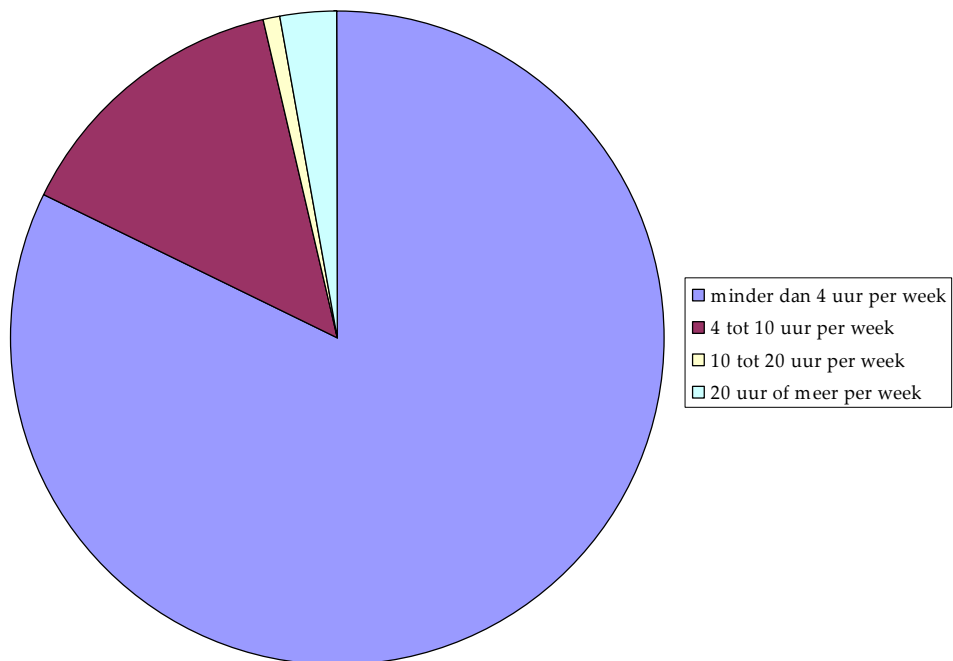
Per week zet de gemiddelde Drentse vrijwilliger zich 4 tot 10 uur in. Van de Drentse vrijwilligers zet 46% zich minder dan 4 uur per week in en 7% 10 uur of meer per week. Voor 20% van de vrijwilligers is de tijdsbesteding (zeer) wisselend. In de leeftijdscategorieën 18-34 jaar en 35-54 jaar wordt gemiddeld minder dan 4 uur per week aan vrijwilligerswerk besteed en in de oudste leeftijdscategorie (65-74 jaar) ligt het gemiddelde op 4 tot 10 uur per week. Dit komt overeen met landelijke cijfers van het SCP (bron: TBO 2005).

De vrijwilligers die korte klussen doen zijn gemiddeld minder dan 4 uur per week kwijt. Het langdurige vrijwilligerswerk vindt gemiddeld 4 tot 10 uur per week plaats. In onderstaande figuren (2.3 en 2.4) is de verdeling van de tijdsbesteding van respondenten met langdurige activiteiten respectievelijk korte klussen weergegeven.

Figuur 2.3 Verdeling tijdsbesteding per week van respondenten die langdurige activiteiten uitvoeren (n=329)

Figuur 2.4 Verdeling tijdsbesteding per week van respondenten die korte, afgeronde klussen doen (n=112)

Waar vindt het vrijwilligerswerk plaats

Ruim driekwart van het vrijwilligerswerk vindt plaats in eigen dorp, buurt of wijk en een kleine kwart elders, buiten dorp, buurt of wijk. Er zijn geen verschillen gevonden voor de achtergrondvariabelen leeftijd, woonplaats en opleidingsniveau.

3. Indeling vrijwilligersgroepen

3.1 Inleiding

In het vorige hoofdstuk is een beschrijving gegeven van de vrijwilligerspopulatie in Drenthe. Bij deze beschrijving is onder andere gekeken naar een aantal achtergrondvariabelen: stad of platteland, leeftijd, opleiding en geslacht. Ook is onderscheid gemaakt naar georganiseerd of ongeorganiseerd vrijwilligerswerk, vrijwilligerswerk met vaste tijden of niet en langdurig vrijwillige inzet of het doen van korte klussen. Uit de resultaten komt naar voren dat er binnen de vrijwilligerspopulatie vele verschillen bestaan. Deze bevindingen zijn aanleiding geweest om een clusteranalyse uit te voeren op de Drentse panelgegevens. De aanleiding hiervoor is dat deze informatie extra bouwstenen kan leveren voor provinciaal vrijwilligersbeleid, dat specifiek gericht is op deelgroepen. De resultaten van de clusteranalyse worden in dit hoofdstuk beschreven.

3.2 Beschrijving van deelgroepen

Voor de clusteranalyse zijn de volgende clustervariabelen gekozen:

1. langdurige vrijwillige inzet of korte klussen,
2. duur vrijwilligerswerk,
3. vaste of variabele tijden.

Door middel van de clusteranalyse op het Drents panelbestand is een drietal deelgroepen te onderscheiden in het vrijwilligersbestand. De deelgroepen worden hieronder beschreven aan de hand van de bovenstaande clustervariabelen en de achtergrondvariabelen leeftijd, geslacht, aard van de vrijwilligersactiviteiten, sector(en) en waar het vrijwilligerswerk plaatsvindt. Voor een verantwoording van de clusteranalyse, zie bijlage 3.

Langdurig vrijwillige inzet met vaste tijden (30% van de populatie)

De “wat oudere” vrijwilliger (de meesten zijn 55 jaar of ouder), die naast bestuurswerk en uitvoerend werk met name andere activiteiten doet, zoals voor de kerk of zorgverlening. Voorbeelden zijn het rondbrengen van maaltijden en vrijwilliger bij de ouderensoos. Deze vrijwilliger vervult veelal binnen organisaties, zoals sportvereniging, buurtverenigingen en levensbeschouwelijke organisaties langdurig vrijwilligerswerk, dat wil zeggen zonder een vooraf afgesproken einddatum. Het vrijwilligerswerk van deze groep kenmerkt zich door (gedeeltelijk) vaste tijden. Hij⁷ is vooral vrijwilliger in de eigen wijk of buurt.

⁷ Overall waar hij staat, kan ook zij worden gelezen.

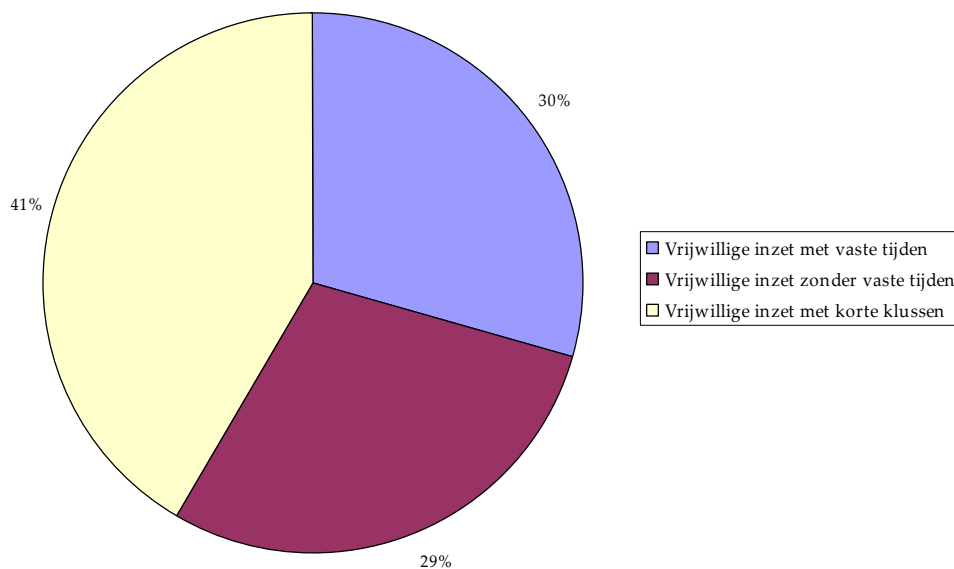
Langdurige vrijwillige inzet zonder vaste tijden (29% van de populatie)

De “wat oudere” vrijwilliger (de meesten zijn 55 jaar of ouder), die zich veelal niet volgens vaste tijden vrijwillig inzet. Deze vrijwilliger verricht met name bestuurlijke en uitvoerende werkzaamheden binnen de eigen vereniging. Voorbeelden zijn vrijwillig zitting nemen in besturen of éénmaal per jaar een gezelligheidsavond organiseren. Men zet zich langdurig vrijwillig in. Deze vrijwilliger doet het vrijwilligerswerk al meerdere jaren, een aanzienlijk deel zelfs al meer dan tien jaar

Vrijwillige inzet in de vorm van korte klussen (41% van de populatie)

De “wat jongere” vrijwilliger (de meesten zijn 49 jaar of jonger), die veel korte klussen of een combinatie van langdurig en kort vrijwilligerswerk doet. Het gaat in belangrijke mate om uitvoerende werkzaamheden en andersoortige werkzaamheden. Hij zet zich in alle sectoren van het georganiseerde vrijwilligerswerk vrijwillig in, maar ook ongeorganiseerd (praktische hulp aan burens). Hij doet het vrijwilligerswerk maar een beperkt aantal jaren. Zijn vrijwilligerswerk kent geen vaste tijden of gedeeltelijke vaste tijden. Hoewel het meeste vrijwilligerswerk in de eigen dorp of wijk plaatsvindt, vindt ook een groot deel buiten dorp of wijk plaats.

Figuur 3.1 Deelgroepen in vrijwilligersbestand op basis van aard en duur van het vrijwilligerswerk (n=674)

Verschillen tussen de groepen

De eerste twee groepen zetten zich gedurende langere tijd in als vrijwilliger. Het verschil tussen beide groepen is dat de eerste groep met vaste tijden te maken heeft (vergelijkbaar

met de situatie van vast betaald werk) en bij de tweede groep is de inzet over wisselende momenten in de week of maand verdeeld. In de eerste groep is het aandeel vrouwen significant groter dan het aandeel mannen, respectievelijk 60,3% en 39,7%. In de tweede groep is het aandeel mannen juist groter, namelijk 61,0% mannen en 39,0% vrouwen. De derde groep is de groep vrijwilligers die veel korte klussen doet al dan niet in combinatie met langdurige klussen. In deze groep is de man/vrouwverhouding gelijk. De jongste groep vrijwilligers is hier goed in vertegenwoordigd. Een deel van hen doet ook klussen in het kader van maatschappelijke stages. De deelgroepen verschillen niet significant naar stedelijke en plattelandsgebieden.

Schematisch kunnen de verschillen tussen de groepen als volgt worden weergegeven.

		Aard vrijwilligerswerk	
		Vast	(Gedeeltelijk) vast
Vrijwilligerswerk wel/ niet structureel	Langdurig	Groep 1 <i>Man/ vrouw(%): 40/60</i> <i>Leeftijd ≥ 55 jaar</i>	Groep 2 <i>Man/ vrouw(%): 61/39</i> <i>Leeftijd ≥ 55 jaar</i>
	Korte klussen of combinatie		Groep 3 <i>Man/ vrouw: 51/49</i> <i>Leeftijd ≤ 49 jaar</i>

4. Conclusies

In het deel vrijwilligerswerk is antwoord gegeven op drie onderzoeksvragen:

1. wat is de omvang en aard van het vrijwilligerswerk in Drenthe,
2. zijn er verschillen tussen de omvang en aard van het vrijwilligerswerk in Drenthe en in de rest van Nederland en
3. welke deelgroepen zijn te onderscheiden naar aard van de relatie en duur van het vrijwilligerswerk.

De volgende conclusies kunnen worden getrokken:

1. De deelname aan vrijwilligerswerk in Drenthe in de afgelopen 12 maanden ligt op 44% van de volwassen bevolking en wijkt daarmee niet af van landelijke CBS-cijfers. Totaal gaat het om ca. 167.000 vrijwilligers in Drenthe.
2. Bewoners van het Drentse platteland doen vaker aan vrijwilligerswerk dan inwoners van één van de vijf Drentse steden.
3. Ouderen in Drenthe zetten zich vaker in als vrijwilliger dan jongeren. Drenten tussen 18 en 34 jaar zijn minder vaak actief als vrijwilliger dan hun leeftijdsgenoten elders in het land. Drenten ouder dan 45 jaar doen juist meer aan vrijwilligerswerk dan elders in het land.
4. De Drentse vrijwilliger is het meest actief als bestuurder of in het uitvoerende werk in sport-, school-, buurt-, wijk- en dorpsverenigingen en andere sectoren, zoals zorg- en dienstverlening. De deelname als vrijwilliger in de sectoren sport-, school- en hobbyverenigingen blijft achter bij de landelijke cijfers.
5. De vrijwillige inzet van de Drent is in de meeste gevallen (57%) langdurig van aard zonder einddatum. Bij 23% van de vrijwilligers gaat het om korte, afgeronde klussen. Jongeren doen vaker korte klussen dan ouderen, die zich vaker langdurig inzetten.
6. Drenten zetten zich gemiddeld tussen vijf en tien jaar in als vrijwilliger. Een groot deel van de oudere Drenten zet zich al meer dan 10, soms 20 jaar, in als vrijwilliger.
7. De gemiddelde Drentse vrijwilliger is tussen 4 en 10 uur actief als vrijwilliger. Jongeren zetten zich vaker minder dan 4 uur per week vrijwillig in.
8. Binnen het Drentse panelbestand van vrijwilligers zijn drie deelgroepen te onderscheiden op basis van de clustervariabelen “langdurige vrijwillige inzet of korte klussen”, “duur van het vrijwilligerswerk” en “vaste of variabele tijden”. De drie deelgroepen zijn:
 1. langdurig vrijwillige inzet met vaste tijden
 2. langdurig vrijwillige inzet zonder vaste tijden en
 3. vrijwillige inzet in de vorm van korte klussen.
9. In deelgroep 1 zijn relatief meer vrouwen vertegenwoordigd en in deelgroep 2 relatief

meer mannen. De derde deelgroep zet zich vrijwillig in door veel korte klussen te doen; jongeren zijn hier goed in vertegenwoordigd.

5. Inleiding op mantelzorg

Achtergrond

In deel 2 van deze rapportage staat mantelzorg centraal. Provinciale Staten van Drenthe hebben gevraagd om middels een korte verkenning de omvang en de aard van mantelzorg in Drenthe in beeld te brengen. De rapportage moet dienen als basis voor discussie waarbij de uitkomst dat aanvullend onderzoek vereist is, tot de mogelijkheden behoort. Het doel van deze rapportage wijkt daarmee enigszins af van de rapportage over vrijwilligerswerk.

Leeswijzer

In het eerste hoofdstuk van dit deel wordt ingegaan op de omvang van mantelzorg binnen Drenthe. Deze cijfers zijn afkomstig van het Drents Panel. Hierbij wordt regelmatig de vertaalslag gemaakt naar absolute aantallen mantelzorgers in Drenthe. In de vervolghoofdstukken wordt de aard van de verleende mantelzorg ontrafeld en wordt meer nadruk gelegd op de verschillende soorten mantelzorg en –zorgers, vervolgens een hoofdstuk met conclusies. Tot slot wordt een beschrijving van de verschillen en overeenkomsten tussen de groepen mantelzorgers en vrijwilligers gegeven.

Voordat inhoudelijk wordt ingegaan op uitkomsten, wordt eerst een korte beschrijving gegeven van enkele begrippen die telkens in de rapportage terugkomen en enige uitleg behoeven.

Enkele begrippen

Mantelzorg

Het grensgebied tussen vrijwilligerswerk, een buren- of vriendendienst en mantelzorg is soms enigszins arbitrair. In dit onderzoek is geprobeerd een duidelijke scheiding aan te brengen tussen deze vormen van onbetaald werk. In de vorige hoofdstukken is uitgebreid ingegaan op vrijwilligerswerk.

Mantelzorg onderscheidt zich in het bijzonder op een tweetal punten van vrijwilligerswerk.⁸ Ten eerste is er bij mantelzorg altijd sprake van een bestaande persoonlijke relatie tussen de hulpgever en de hulpbehoevende (familie, vrienden, kennissen). Daarnaast is er bij mantelzorg altijd sprake van een bijzondere hulpbehoefte. Hierbij is het uitgangspunt dat

⁸ In de notitie "Vrijwillige inzet en mantelzorg; Wat doet u voor Drenthe. Provincie Drenthe 2007?, p. 6", worden schematisch alle verschillen tussen mantelzorg en vrijwilligers weergegeven.

hulp wordt gegeven omdat de hulpbehoevende bepaalde handelingen die tot de dagelijkse routine horen, niet meer zelf kan uitvoeren. Deze steun bij het dagelijks functioneren bestaat uit een drietal typen hulp. Het gaat om huishoudelijke hulp, persoonlijke verzorging of begeleiding.

Langdurig en intensief

Mantelzorg kan worden onderverdeeld in verschillende gradaties⁹. Ten eerste is er een onderscheid naar duur. Hierbij wordt vaak de knip gezet bij mantelzorg die korter of langer dan 3 maanden heeft geduurd. Ten tweede wordt vaak gekeken naar de intensiteit van de verleende zorg. Hierbij wordt de scheiding aangebracht bij meer of minder dan 8 uur per week. Door deze twee indelingen zijn er vier mogelijke classificaties.

- Kortdurend en niet intensief
- Kortdurend en wel intensief
- Langdurig en niet intensief
- Langdurig en wel intensief.

Bij veel mantelzorgbeleid en ook in veel onderzoek¹⁰ ligt de klemtoon op de meer intensieve of langdurige vormen van mantelzorg. Gezien de beperkingen tot beleidsinterventie wordt aan kortdurende en tegelijkertijd niet-intensieve vormen van mantelzorg minder aandacht besteed. Ook in deze rapportage ligt de nadruk op langdurige of intensieve mantelzorg. Te meer omdat de kleine en niet-intensieve vorm van zorg lastig is op te sporen (veel mensen vergeten deze hulp of herkennen het niet als zodanig). Ook in ons verkennend onderzoek was geen ruimte en capaciteit om deze vorm van mantelzorg volledig in kaart te brengen.

Leeftijd

Mantelzorg is niet gebonden aan leeftijd. Toch wordt in deze rapportage de nadruk gelegd op mantelzorg van 18+ers. Dit komt overeen met het 1^e deel van deze rapportage over vrijwilligerswerk alsmede met het vergelijkende onderzoek onder mantelzorgers van de laatste jaren (Mantelzorg; over de hulp aan en van mantelzorgers, SCP 2003). Daar komt bij dat er in dit onderzoek een te beperkt aantal cijfers voorhanden is over jeugdige mantelzorgers.

⁹ Bijvoorbeeld: Mantelzorg, 2003.

¹⁰ Bijvoorbeeld: mantelzorg in getallen, SCP 2003.

6. Omvang van mantelzorg in Drenthe

In de eerste paragraaf van hoofdstuk 6 wordt ingegaan op het absolute en relatieve aantal mantelzorgers in Drenthe. Paragraaf 6.2 beschrijft wie deze mantelzorgers zijn.

6.1 Aantal mantelzorgers

In Drenthe verleende 20 procent van de volwassenen de afgelopen 12 maanden mantelzorg. Dit betekent dat van de 380.000 Drentse volwassenen¹¹ er ongeveer 76.000 het afgelopen jaar mantelzorg verleenden. Landelijk gezien verlenen 3.750.000 (30%) van de volwassenen¹² jaarlijks een vorm van mantelzorg. Beide cijfers zijn echter inclusief de kortdurende en niet-intensieve vormen van zorg. Het is, zoals in het vorige hoofdstuk is te lezen, aannemelijk dat in Drenthe dit percentage in de praktijk een stuk hoger ligt. Kortdurend én niet-intensieve zorg is lastig op te sporen. En in het nu gehouden onderzoek is hier niet specifiek en uitgebreid op ingezet. In het landelijke onderzoek is daarentegen wel flink geïnvesteerd in deze kortdurende en niet-intensieve vorm.

Zodra deze kortdurende en niet-intensieve vorm van mantelzorg buiten beschouwing wordt gelaten, komt het Drentse cijfer nagenoeg overeen met het landelijke percentage mantelzorgers. De verwachting, dat veel kleine, kortdurende mantelzorg niet als mantelzorg wordt herkend, lijkt door deze uitkomsten te worden bevestigd.

Tabel 6.1 Aantal mantelzorgers in Nederland en Drenthe, naar duur en intensiteit

	Nederland		Drenthe	
	absoluut	perc.	absoluut	perc.
<i>korter</i> dan 3 maanden en <i>minder</i> dan 8 uur p/wk	1.400.000	11%	11.800	3%
<i>korter</i> dan 3 maanden en <i>meer</i> dan 8 uur p/wk	300.000	2%	5.500	2%
<i>langer</i> dan 3 maanden en <i>minder</i> dan 8 uur p/wk	1.300.000	10%	31.700	8%
<i>langer</i> dan 3 maanden en <i>meer</i> dan 8 uur p/wk	750.000	6%	27.000	7%
totaal aantal mantelzorgers	3.750.000	30%	76.000	20%

Uit de tabel blijkt dat de afgelopen 12 maanden, langdurige mantelzorg (meer dan 3 maanden) of intensieve mantelzorg (meer dan 8 uur per week) door 17% van de Drenten is verleend. Dit is nagenoeg gelijk aan het landelijke percentage (18%). Mantelzorg die langer dan 3 maanden duurt én waaraan meer dan 8 uur per week wordt besteed, is door 7% van

¹¹ CBS/Statline, 1 januari 2007

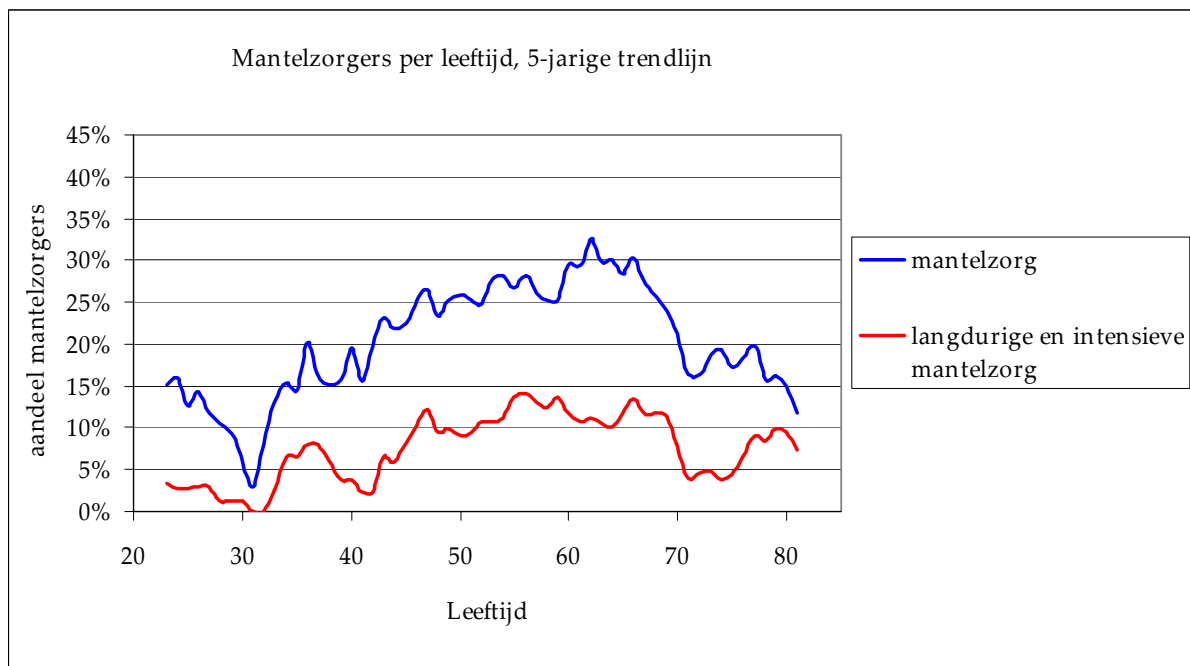
¹² Op 1 januari 2007 waren er 12.454.373 Nederlanders van 18 jaar en ouder (bron: CBS/Statline).

de Drentse bevolking verleend. Ook dit komt ongeveer overeen met het landelijke percentage (6%). In absolute aantallen betekent dit dat er de afgelopen 12 maanden zo'n 64.000 Drenten intensieve of langdurige mantelzorg hebben verleend. Bij 27.000 van hen is het zelfs intensief *en* langdurig. Het aandeel Drenten dat kortdurende en niet-intensieve vormen van mantelzorg heeft verleend, is 3%. Dit relatief lage cijfer komt overeen met de verwachting dat deze vorm van mantelzorg door de mantelzorg veelal niet als zondanig wordt (h)erkend.

6.2 Mantelzorgers nader beschreven

Mantelzorgers komen onder alle Drentse bevolkinggroepen voor. Een reden hiervoor is dat mantelzorg je vaak overkomt en niet bij voorbaat een bewuste keuze is. Ondanks dat zien we dat de groep Drentse mantelzorgers bepaalde kenmerken heeft.

In figuur 6.1 is de relatie tussen leeftijd en mantelzorgers weergegeven.

De blauwe trendlijn in figuur 6.1 geeft weer welk percentage van de bevolking mantelzorg verleent. De figuur laat zien dat mantelzorgers zelf al vaak 'op leeftijd' zijn. De piek ligt rond 60 jaar. Zo'n 30 procent van de groep 55 - 65 jarigen verleent mantelzorg. Deze leeftijdspiek ligt relatief hoog in vergelijking met landelijke cijfers van het SCP uit 2003. Daarentegen komen de cijfers overeen met de jongste verwachting van het SCP dat mantelzorgers in de aankomende jaren toekomst steeds ouder worden (SCP 2007, Blijvend in Balans).

De rode trendlijn in de figuur geeft het percentage personen weer dat het afgelopen jaar langdurige en intensieve mantelzorg heeft verleend. Deze lijn laat zien dat ook langdurige en intensieve mantelzorg verhoudingsgewijs het meest wordt verleend door de groep 50-plus. Een analyse tussen de duur en/of intensiteit van de verleende mantelzorg en andere achtergrondvariabelen toont geen verbanden.

Uit de analyse met verschillende achtergrondkenmerken blijkt verder dat mantelzorgers:

- vaker vrouw dan man zijn (25% van de vrouwen verleent mantelzorg t.o.v. 14% van de mannen);
- evenredig verdeeld zijn tussen de Drentse steden¹³ en dorpen (ca. 20% van de bewoners);
- in alle Drentse regio's evenveel voorkomen;
- verhoudingsgewijs minder vaak hoog opgeleid zijn (16% van de hoogopgeleiden verleent mantelzorg t.o.v. 21% van de lagere/midden-opleidingen);
- evenredig zijn verdeeld over werkenden en niet-werkenden.

Deze kenmerken van mantelzorger komen nagenoeg geheel overeen met onderzoek dat is verricht met landelijke cijfers¹⁴. Een ander opvallend punt is dat de verhouding mantelzorgers evenredig is verspreid tussen dorpen enerzijds en steden anderzijds (HEMAC-steden). Dit in tegenstelling tot de populatie vrijwilligers die duidelijk vaker woonachtig is op het platteland (zie deel 1 van deze rapportage).

¹³ Het gaat om de steden Hoogeveen, Emmen, Meppel, Assen en Coevorden.

¹⁴ Zie voor een overzicht SCP, Mantelzorg 2001 en SCP 2007, Blijvend in Balans; een toekomstverkenning van informele zorg.

7. Aard en belasting van mantelzorg

De eerste paragraaf van hoofdstuk 7 gaat in op de verschillende soorten mantelzorg die worden verleend en aan wie mantelzorg wordt gegeven. Paragraaf 7.2 geeft een beschrijving van de belasting die mantelzorgers ervaren.

7.1 Aard van mantelzorg

Mantelzorg is inhoudelijk onder te verdelen in drie verschillende soorten hulp. Het gaat om:

1. huishoudelijke hulp (boodschappen doen, eten koken, de was doen, schoonmaken etc.);
2. persoonlijke verzorging (wassen, aan- en/of uitkleden, eten, verplaatsen etc.);
3. begeleiding (troost geven, aanwezig zijn, regelen van zaken, met iemand meegaan etc.).

Van deze drie soorten mantelzorg wordt begeleiding het meest gegeven. 78% van de Drentse mantelzorgers geeft begeleiding (landelijk is dit 81%). Huishoudelijke hulp wordt door 59% gegeven (landelijk 75%) en nog eens 22% geeft de meest intensieve vorm van mantelzorg, namelijk persoonlijke verzorging (landelijk 34%). Landelijk liggen de percentages iets hoger.

Gecombineerde mantelzorg

Het totaal van bovenstaande cijfers is meer dan 100% ($78\%+59\%+22\%=159\%$). Dit betekent dat een groot aantal mantelzorgers meer dan één soort hulp verleent. In onderstaand overzicht staat de mate waarin de drie typen mantelzorg in combinatie worden gegeven.

Combinaties van mantelzorg:

Van de mantelzorgers die <i>huishoudelijke hulp</i> verlenen, verleent 27% ook persoonlijke verzorging.
Van de mantelzorgers die <i>huishoudelijke hulp</i> verlenen, verleent 69% ook begeleiding.
Van de mantelzorgers die <i>persoonlijke verzorging</i> verlenen, verleent 73% ook huishoudelijke hulp.
Van de mantelzorgers die <i>persoonlijke verzorging</i> verlenen, geeft 75% ook begeleiding.
Van de mantelzorgers die <i>begeleiding</i> geven, verleent 53% ook huishoudelijke hulp.
Van de mantelzorgers die <i>begeleiding</i> geven, verleent 21% ook persoonlijke verzorging.

De cijfers laten zien dat met name de groep mantelzorgers die persoonlijke verzorging geeft, dit vaak doet in combinatie met andere zorg. Meestal wordt naast persoonlijke verzorging ook huishoudelijke hulp en begeleiding gegeven.

Uit nadere analyse blijkt ook dat persoonlijke verzorging de meest intensieve vorm van mantelzorg is. Drie van de vier mantelzorgers die persoonlijke verzorging verlenen, doen dit op intensieve wijze (meer dan 8 uur per week). Van de overige mantelzorgers verleent een beduidend lager percentage intensieve zorg. Verder blijkt het soort zorg dat wordt verleend geen relatie te vertonen met de duur van de verleende zorg. Bij alle soorten mantelzorg geldt dat het tussen de 75% en 80% van de gevallen langdurig van aard is (langer dan 3 maanden). Achtergrondvariabelen van de mantelzorgers zoals leeftijd en geslacht tonen geen verband met de duur, intensiteit of het soort mantelzorg dat wordt gegeven.

De hulpbehoevende

Een beter inzicht in de aard van mantelzorg kan worden verkregen door een beeld te schetsen van de hulpbehoevende.

De leeftijd van de hulpbehoevende varieert van heel jong tot heel oud. Gemiddeld ligt de leeftijd rond 70 jaar. Zo'n driekwart van de hulpbehoevenden is ouder dan 60 jaar en ruim 90 procent is ouder dan 40 jaar.

De kern van de definitie van mantelzorg behelst dat er een persoonlijke relatie is tussen degene die mantelzorg ontvangt en de persoon die mantelzorg verleent.

In onderstaande tabel is de frequentie van de voorkomende relaties tussen de mantelzorger en de hulpbehoevende weergegeven.

Tabel 7.1 Relatie mantelzorger en hulpbehoevende

<i>de hulpbehoevende is:</i>	<i>Drentse cijfers</i>	<i>landelijke cijfers¹⁵</i>
niet-inwonende ouder	43%	44%
kennis/vriend/buren	18%	18%
partner	12%	14%
niet-inwonend, andere familie	7%	6%
niet-inwonende zus of broer	7%	6%
niet-inwonende grootouder	3%	4%
overig ¹⁶	10%	8%
<i>totaal</i>	<i>100%</i>	<i>100%</i>

Uit tabel 7.1 blijkt dat de grootste groep hulpbehoevenden, uitwonende ouders zijn. Van alle gegeven hulp komt 43% bij hen terecht. Achttien procent van de hulp wordt gegeven aan een vriend, kennis of buur. Dit betekent dat 82% van de hulp naar verwanten gaat.

¹⁵ SCP, 2003; mantelzorg.

De tabel laat verder zien dat de uitkomsten vrijwel identiek zijn aan de landelijke cijfers.

Uit de analyse blijkt dat mantelzorg aan inwonende hulpbehoevenden in de meeste gevallen intensiever en langduriger is dan aan niet-inwonenden. Ook worden vaker meerdere vormen van mantelzorg verleend zodra de mantelzorger en de hulpbehoevende bij elkaar in huis wonen.

7.2 Mantelzorg en belasting

Mantelzorg is niet vrijblijvend. Vandaar dat in het onderzoek enkele vragen zijn opgenomen over de belasting van de mantelzorgers.

Ten eerste is gevraagd hoe belast de mantelzorger zich de afgelopen 12 maanden voelde toen hij of zij mantelzorg gaf?

In de volgende tabel zijn de uitkomsten weergegeven.

Tabel 7.2 Belasting bij mantelzorgers

Mate van belasting	Drentse cijfers	landelijke cijfers
niet of nauwelijks belast	47%	29%
een beetje belast	38%	45%
(vrij) zwaar belast	10%	19%
zeer zwaar belast/overbelast	5%	7%
totaal	100%	100%

Uit tabel 7.2 blijkt dat ruim de helft van de Drentse mantelzorgers (38%+10%+5%=53%) de verleende zorg in meer of minder mate als belasting ervaart. Vijftien procent van de mantelzorgers voelt zich (vrij) zwaar belast of zelfs overbelast. Iets meer dan de helft van de mantelzorgers ervaart de verleende hulp niet of nauwelijks als belasting. In vergelijking met de landelijke cijfers valt op dat Drentse mantelzorgers de belasting in het algemeen als minder zwaar ervaren.

In gevallen waarbij de mantelzorger door ziekte of vakantie (respijt) geen zorg kan verlenen, is het voor de mantelzorger een prettig idee om te weten dat hij/zij ergens op terug kan vallen. Deze back-up kan zowel enige lichamelijke belasting alsmede een stuk psychische belasting wegnemen.

In het onderzoek is gevraagd wat er gebeurt indien de mantelzorger door omstandigheden als ziekte of vakantie geen mantelzorg kan verlenen.

¹⁶ O.a. inwonende ouder (3%), niet-inwonend kind (4%), uitwonend kind, zus of broer thuiswonend, collega, grootouder thuiswonend, huisgenoot.

Tabel 7.3 Aanwezigheid vervangende zorg

Wat gebeurde er indien u door omstandigheden geen mantelzorg kon verlenen?	percentage
andere mantelzorgers namen mijn taken dan over	63%
thuiszorg had mijn taken dan overgenomen	10%
opname in een tehuis was dan noodzakelijk geweest	6%
ontslag uit het ziekenhuis was dan onmogelijk	1%
de hulpbehoevende moest zich dan zelf zien te redden	21%
totaal	100%

Tabel 7.3 laat zien dat in totaal circa 73% van de mantelzorgers op iemand of iets terug kan vallen. Verreweg het grootste deel hiervan wordt wederom opgelost met behulp van informele hulp. Voor meer dan een kwart van de mantelzorgers is vervangende zorg minder goed geregeld. Ruim twintig procent van de mantelzorgers geeft aan dat de hulpbehoevende zichzelf dan maar moet redden, en nog eens 6% ziet als enige oplossing opname van de hulpbehoevende in het ziekenhuis.

De vraag die naar voren komt is of er een verband is tussen mantelzorgers die geen vervanging hebben en de mate van belasting die wordt ervaren. In de tabel hieronder is het antwoord op deze vraag weergegeven.

Tabel 7.4 De mate van belasting in combinatie met de aanwezigheid van vervangende zorg.

		mate van belasting		
		niet-nauwelijks-beetje	vrij zwaar-zwaar-overbelast	
vervangende zorg	aanwezig	88%	12%	100%
	niet aanwezig	77%	23%	100%
	totaal	85%	15%	100%

Eerder in dit hoofdstuk werd al beschreven dat in totaal 15% van de mantelzorgers zich (vrij) zwaar belast of zelfs overbelast voelt. Tabel 7.4 laat zien dat van de mantelzorgers die vervangende zorg achter de hand hebben, 12% zich (vrij) zwaar of overbelast voelt. Van de mantelzorgers zonder 'back-up' ligt dit twee keer zo hoog. Van hen voelt bijna een kwart zich (vrij)zwaar- of overbelast.

Naast het gevonden verband tussen de afwezigheid van vervangende zorg en belasting voor de mantelzorger blijkt er nog een kenmerk te zijn die de mate van belasting beïnvloedt. Dit is de intensiteit van de geboden zorg. Hoe meer uren mantelzorg, des te groter is de belasting. Andere variabelen zoals de duur van de mantelzorgperiode of het soort mantelzorg tonen geen relatie met de ervaren mate van belasting voor de verzorger. Ditzelfde geldt ook voor andere achtergrondvariabelen zoals leeftijd en geslacht.

8. Conclusies Mantelzorg

Conclusies

In dit deel is antwoord gegeven op drie onderzoeksvragen:

1. Wat is de omvang en aard van mantelzorg in Drenthe?
2. Zijn er verschillen tussen de omvang en aard van mantelzorg in Drenthe en in de rest van Nederland?
3. Welke vormen van mantelzorg zijn te onderscheiden naar aard van de relatie en mate van belasting van de mantelzorger?

De volgende conclusies kunnen worden getrokken:

- De Drentse cijfers komen nagenoeg overeen met de cijfers die landelijk door het Sociaal en Cultuur Planbureau zijn verzameld. Het enige verschil betreft de leeftijd van de groep Drentse mantelzorgers. Deze is in Drenthe relatief hoog. De verwachting¹⁷ is dat deze gemiddelde leeftijd op relatief korte termijn ook landelijk zal stijgen.
- Het percentage mantelzorgers in Drenthe dat in de afgelopen 12 maanden intensieve of langdurige mantelzorg verleende, ligt op 17% van de volwassen bevolking. In absolute aantallen gaat het om 64.000 volwassen Drenten die intensieve of langdurige mantelzorg verlenen.
- In tegenstelling tot bij vrijwilligerswerk verrichten hoog opgeleiden minder vaak mantelzorg. Dit beeld komt ook uit landelijke cijfers naar voren.
- Drentse vrouwen verrichten vaker mantelzorg dan mannen.
- Bewoners van het platteland verrichten verhoudingsgewijs evenveel mantelzorg als bewoners uit Drentse steden.
- Ouderen in Drenthe (met name de groep 55-65 jaar) zetten zich relatief vaak in als mantelzorger. Jonge dertigers verrichten relatief weinig mantelzorg.
- Begeleiding van de hulpbehoevende is de meest voorkomende vorm van mantelzorg.
- In de meeste gevallen worden meerdere vormen van mantelzorg tegelijkertijd door één mantelzorger verleend. Hierbij gaat het om begeleiding, huishoudelijke hulp en persoonlijke verzorging.
- Voor alle soorten mantelzorg geldt dat ze vaak langdurig van aard zijn.
- De gemiddelde leeftijd van de hulpbehoevende ligt rond de 70 jaar. Ruim 80% van de gegeven mantelzorg gaat naar familieleden.
- Meer dan de helft van de mantelzorgers voelt zich in meer of mindere mate belast met hun taak. Landelijk wordt een grotere belasting ervaren dan in Drenthe.

¹⁷ SCP, 2007, Blijvend in Balans.

- In geval van vakantie of ziekte van de mantelzorger heeft ruim een kwart van hen geen alternatieve/vervangende mantelzorg achter de hand.
- Verhoudingsgewijs verrichten veel mantelzorgers ook vrijwilligerswerk (en vice versa). De grootste overeenkomst tussen beide groepen is de leeftijdsverdeling. Zo zijn senioren in beide groepen oververtegenwoordigd en jonge dertigers juist ondervertegenwoordigd.

9. Mantelzorgers en vrijwilligers vergeleken

Deel 1 van deze rapportage gaat over vrijwilligerswerk, deel 2 over mantelzorg. De vraag dient zich aan of het om dezelfde groep mensen gaat of juist niet. Is de groep vrijwilligers van deel 1 dezelfde groep als de groep mantelzorgers van deel 2? Of hebben mantelzorgers geen tijd meer om vrijwilligerswerk te doen?

Uit de analyse blijkt dat er wel degelijk overeenkomsten en verschillen zijn tussen vrijwilligers en mantelzorgers.

Zo blijkt dat:

- van de groep mantelzorgers 53% vrijwilligerswerk verricht;
- van de groep niet-mantelzorgers 43% vrijwilligerswerk verricht.

Dit betekent dat mantelzorgers vaker vrijwilligerswerk doen dan niet-mantelzorgers.

Dus ondanks dat veel mantelzorgers het druk hebben met de zorg aan een hulpbehoevende doen ze er in relatief veel gevallen ook nog vrijwilligerswerk bij.

Er zijn dan ook overeenkomsten tussen de groepen vrijwilligers en mantelzorgers. De grootste overeenkomst is de leeftijd. Er zijn echter ook verschillen.

Het onderstaande schema geeft de belangrijkste overeenkomsten en verschillen weer.

Tabel 9.1 Achtergrondkenmerken van mantelzorgers en vrijwilligers.

	vrijwilligers	mantelzorgers
achtergrondkenmerken		
leeftijd: piek	60-70 jaar	60-70 jaar
leeftijd: dal	rond 30 ^e	rond 30 ^e
opleiding	evenredig verdeeld over het opleidingsniveau	relatief weinig hoog opgeleiden
geslacht	evenveel mannen als vrouwen	meer vrouwen dan mannen
dagbezigheid	verhoudingsgewijs iets meer niet-werkenden	evenveel werkenden als niet-werkenden
woonomgeving	relatief veel plattelanders	evenredige verdeling tussen stedelingen en plattelanders

Ondanks dat vrijwilligerswerk en mantelzorg door alle leeftijdsgroepen worden verricht, is het met name de groep senioren die sterk actief is. Jonge dertigers doen minder vaak mee aan mantelzorg/vrijwilligerswerk. Een opvallende tegenstelling tussen mantelzorgers en vrijwilligers is dat mantelzorgers relatief vaak laag zijn opgeleid terwijl vrijwilligers even vaak laag als hoog zijn opgeleid. Een ander verschil is dat bewoners van het platteland vaker aan vrijwilligerswerk doen dan stedelingen. Bij mantelzorg is deze relatie afwezig.

Geraadpleegde literatuur

- ANP (2005). SCP: mantelzorgers dreigen overbelast te raken. *De Volkskrant*, 29-08-2005.
- Boer, A.H. de, R. Schellingerhout en J.M. Timmermans (2003). *Mantelzorg in getallen*. Den Haag: Sociaal en Cultuur Planbureau.
- Boer, A.H. de & J.M. Timmermans (2007). *Blijvend in balans. Een toekomstverkenning van informele zorg*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- CentERdata (Katholieke Universiteit Brabant) *Vragenlijst mantelzorg*. Geraadpleegd van <http://www.scp.nl/publicaties/boeken/9037701124/Mantelzorg-vragenlijst.pdf>.
- Dekker, P. & J. de Hart (2002). Participatie. In: Sociaal en Cultureel Planbureau (Red.), *Sociaal en Cultureel Rapport 2002. De kwaliteit van de quartaire sector*. Den Haag: SCP.
- Dekker, P., J. de Hart & L. Faulk (2007). *Toekomstverkenning vrijwillige inzet 2015*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Eijk, L.M. van, J. Kruijer, M. Sam e.a. (1999). *Trendrapportage ouderen 1999*. Groningen: Provinciaal Ontwikkelingsinstituut Zorg en Welzijn.
- Eijk, L.M. van & I. Miedema (2001). *Ouderen op de wachtlijst nader bekeken. Een onderzoek onder ouderen op de wachtlijst voor een verzorgingshuis in Oost-Groningen*. Groningen: Provinciaal Ontwikkelingsinstituut Zorg en Welzijn.
- Hal, T. van, E. Hardeman, K. Rat e.a. (2005). *Uitsluiten of uitnodigen? Trendrapport vrijwilligerswerk 2004/ 2005*. Utrecht: CIVIQ.
- Hart, J. de (1999). Langetermijntrends in lidmaatschappen en vrijwilligerswerk. In: P. Dekker, J. de Hart, M. Leijenaar, K. Niemoller e.a. (Red.), *Vrijwilligerswerk vergeleken; Civil Society en Vrijwilligerswerk III* (p. 33 - 68). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- KITZ (2005). *Mantelzorg, een onmisbare pijler*. Groningen.
- Klerk, M.M.Y. de & R. Schellingerhout (2006). *Ondersteuning gewenst. Mensen met lichamelijke beperkingen en hun voorzieningen op het terrein van wonen, zorg, vervoer en welzijn*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (2005). *Kamerstuk: De mantelzorger in beeld*. Den Haag.
- Nederlands Instituut Zorg en Welzijn (2006). *Factsheet Expertisecentrum Informele zorg. Facts en trends. Mantelzorg in Nederland*. Utrecht.
- Parker Brady, H.G. & W. Kok (2001). *Een kapstok voor de mantelzorg. Ontwikkeling en perspectief van de mantelzorg(ers) in Drenthe*. Assen: STAMM.
- Parker Brady, H.G. (2002). *Wel of niet de schouders eronder?* Assen: STAMM.

- Provincie Drenthe (2004). *Contourennota: Mensen in het middelpunt. Provinciale sociale agenda 2005-2008*. Assen.
- Provincie Drenthe (2007). *Vrijwillige inzet en mantelzorg. Wat doet u voor Drenthe?* Assen.
- Provincie Fryslân (2007). *Sociaal Rapport Fryslân 2007*. Leeuwarden.
- Rigter Research (2002). *Motieven voor vrijwilligerswerk*. Assen: STAMM.
- Schellingerhout, R. (2003). De mantelzorger. In: J. M. Timmermans (Red.), *Mantelzorg. Over de hulp van en aan mantelzorgers* (p. 33- 57). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Schoonhoven, J. van & M. Klein Kranenberg (2006). *Rapportage Zicht op mantelzorg in Ede*. Velp: Spectrum Centrum Maatschappelijke Ontwikkeling Gelderland.
- Sociaal en Cultureel Planbureau (2003). *De sociale staat van Nederland 2003*. Den Haag: SCP.
- Souren, M. (2007). Mantelzorgers maken weinig gebruik van verlofregelingen. *Sociaaleconomische trends. Statistisch kwartaal*, (2e kwartaal 2007) p. 31- 35.
- Timmermans, J.M. (2003). *Mantelzorg. Over de hulp van en aan mantelzorgers*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Tympaan Instituut (2005). *Bekendheid met en behoefte aan informatie over ondersteuning, inhoudelijke onderwerpen en organisaties. Resultaten van de eerste vragenronde van het mantelzorgpanel Zuid- Holland Noord*. Voorburg.

Bijlage 1 Responsoverzicht Drents Panel

Responsoverzicht Drents Panel

Achtergrondkenmerk	respons, absoluut	respons, procentueel
<i>leeftijd</i>		
18 t/m 29 jr.	156	11%
30 t/m 49 jr.	410	28%
50 t/m 64 jr.	493	34%
65+	400	27%
<i>geslacht</i>		
man	713	49%
vrouw	746	51%
<i>regio</i>		
midden Drenthe	399	27%
zuidoost Drenthe	460	32%
zuidwest Drenthe	394	27%
noord Drenthe	206	14%
<i>opleidingsniveau¹⁸</i>		
laag opgeleid	323	22%
gemiddeld	703	48%
hoog opgeleid	424	29%
TOTAAL	1459	100%

In totaal hebben 1459 respondenten de vragenlijst ingevuld. De door ons a-select gekozen deelnemers konden op twee manieren meedoen. Schriftelijk via de post of digitaal via internet. Met name jongeren en hoog opgeleiden maakten veelvuldig gebruik van internet. Met behulp van 1459 respondenten kan een prima beeld worden geschetst van de mening van de 'gemiddelde Drent'. Dit geschetste beeld is echter niet genoeg om een representatief beeld te geven. Om deze reden wordt gebruik gemaakt van correctiefactoren. Deze correctie is toegepast op de drie meest belangrijke achtergrondkenmerken. Deze variabelen zijn de 'verhouding man/vrouw', 'leeftijd' en de 'woongemeente van de respondenten'. Op deze manier zijn de Drentse panelresultaten wel representatief voor een gemiddeld Drents cijfer. Uiteraard blijft het ook mogelijk om analyses op doelgroepniveau te presenteren.

¹⁸ Van 9 personen is het opleidingsniveau niet bekend.

Bijlage 2 Gedeelte uit de VRAGENLIJST DRENTS PANEL onderdelen VRIJWILLIGERSWERK EN MANTELZORG

De volgende vragen gaan over vrijwilligerswerk.

Vrijwilligerswerk is werk dat niet-verplicht en onbetaald wordt verricht voor anderen of voor de samenleving. Wij bedoelen hier geen mantelzorg mee. Dit komt verderop in de vragenlijst aan de orde.

10. HEBT U DE AFGELOPEN 12 MAANDEN VRIJWILLIGERSWERK GEDAAN?

- ₁ ja
- ₂ ja, maar op dit moment doe ik dit niet meer
- ₃ nee → ga door naar vraag 20

11. OM WAT VOOR SOORT ACTIVITEITEN VRIJWILLIGERSWERK GAAT HET? (u kunt meerdere antwoorden geven)

- ₁ bestuurswerk
- ₂ uitvoerend werk voor de sportvereniging, collecteren, buurtwerk, ouderhulp op school etc.
- ₃ praktische hulp geven aan mensen waar u geen persoonlijke relatie mee hebt (bijv. klussen in de tuin, administratie doen)
- ₄ maatschappelijke stage via school
- ₅ vrijwillige inzet vanuit het werk
- ₆ anders

12. IS HET VRIJWILLIGERSWERK DAT DE AFGELOPEN 12 MAANDEN DEED, STRUCTUREEL (DAT WIL ZEGGEN LANGDURIG ZONDER EINDDATUM) OF ZIJN HET MEER KORTE KLUSSEN?

- ₁ langdurige activiteiten
- ₂ korte, afgeronde klussen
- ₃ beide

13. DOET U HET VRIJWILLIGERSWERK VIA EEN ORGANISATIE?

- ₁ ja
- ₂ nee, het is niet georganiseerd → ga naar vraag 15
- ₃ het is zowel georganiseerd als niet georganiseerd

14. IN WAT VOOR SECTOREN DOET U DIT GEORGANISEERDE VRIJWILLIGERSWERK? (meerdere antwoorden mogelijk)

- ₁ politieke partij of politieke vereniging
- ₂ werkgeversorganisatie, vakbond of middenstandsorganisatie
- ₃ organisatie met een specifiek maatschappelijk doel, zoals Amnesty
- ₄ organisatie op het gebied van natuur of milieu (Natuurmonumenten, Greenpeace)
- ₅ onderwijs- of schoolvereniging
- ₆ vrouwenvereniging of -bond
- ₇ sportvereniging (niet als beoefenaar)
- ₈ culturele vereniging (zang, muziek, toneel)
- ₉ hobbyvereniging
- ₁₀ jeugdvereniging, clubhuis, padvinderij
- ₁₁ vereniging voor beeldende vorming (schilderen, tekenen, beeldhouwen)

- ₁₂ buurt- , wijk- of dorpsvereniging
₁₃ andere organisatie

15. HOEVEEL TIJD BESTEEDT U GEMIDDELD PER WEEK AAN VRIJWILLIGERSACTIVITEITEN? ALS U NU GEEN VRIJWILLIGERSWERK MEER DOET: HOEVEEL TIJD BESTEEDDE U TOEN U HET NOG WEL DEED?

- ₁ minder dan 4 uur per week
₂ 4 tot 10 uur per week
₃ 10 tot 20 uur per week
₄ 20 uur of meer per week
₅ (zeer) wisselend

16. WAT IS VOOR U DE BELANGRIJKSTE REDEN OM VRIJWILLIGERSWERK TE DOEN?

- ₁ ik vind het vrijwilligerswerk leuk om te doen
₂ het vrijwilligerswerk dat ik doe is nuttig
₃ het contact met collega-vrijwilligers
₄ vrijwilligerswerk wordt gewaardeerd in mijn sociale omgeving
₅ opdoen van ervaringen die nuttig zijn voor later
₆ nieuwe vaardigheden leren
₇ ik blijf actief en gezond
₈ anders

17. IS HET VRIJWILLIGERSWERK DAT U DOET GEBONDEN AAN VASTE TIJDEN?

- ₁ ja
₂ nee
₃ gedeeltelijk

18. DOET U HET VRIJWILLIGERSWERK IN UW EIGEN BUURT / DORP OF ELDERS?

- ₁ in eigen buurt / dorp
₂ elders, buiten eigen buurt / dorp

19. HOE LANG DOET U DIT VRIJWILLIGERSWERK AL?

- ₁ korter dan een half jaar
₂ half jaar tot 2 jaar
₃ 2 tot 5 jaar
₄ 5 tot 10 jaar
₅ 10 jaar of langer
₆ ik ben er onlangs mee gestopt

20. DE VOLGENDE VRAGEN GAAN OVER MANTELZORG.

Mantelzorg is het onbetaald verlenen van hulp aan iemand in uw naaste omgeving omdat die persoon vanwege een ziekte, handicap, ongeval, ziekenhuisopname, aandoening of een gebrek hulp nodig heeft.

Het gaat daarbij om iemand waarmee u een persoonlijke relatie heeft: bijvoorbeeld een familielid, vriend, kennis of uw partner.

Het gaat niet om de normale dagelijkse verzorging van kinderen in uw huishouden of het incidenteel helpen van burens of vrienden met bijvoorbeeld een klusje in de tuin of met computerproblemen.

20. HEBT U IN DE AFGELOPEN 12 MAANDEN MANTELZORG VERLEEND?

- ja
 nee → ga door naar vraag 28

21. WELKE HULP BOOD U: *(meerdere antwoorden mogelijk)*

(→ als u meerdere personen mantelzorg heeft geboden, gaat het bij de volgende vragen om de persoon die u het meest hebt geholpen).

- huishoudelijke verzorging (boodschappen, eten maken, de was doen, schoonmaken, etc.)
 persoonlijke verzorging (wassen, aan- of uitkleden, eten, verplaatsen, etc.)
 begeleiding (troost, aanwezig zijn, regelen van zaken, met iemand meegaan, etc.)

22. IN HOEVEEL VAN DE AFGELOPEN 12 MAANDEN HEBT U MANTELZORG VERLEEND? (vul op de stippellijn het aantal maanden in).

In de afgelopen 12 maand(en) heb ik in maanden mantelzorg verleend.

23. HOEVEEL UUR HULP GAF U IN WEKEN WAARIN DE HULPVRAAG HET GROOTST WAS?

..... uur

24. WAT IS/WAS DE LEEFTIJD VAN DE PERSOON AAN WIE U MANTELZORG GAF?

..... jaar

25. WAT IS/WAS UW RELATIE MET DEZE PERSOON?

☐ partner	☐ niet-inwonende zus of broer
☐ thuiswonend kind	☐ niet-inwonende ouder
☐ inwonende ouder	☐ niet-inwonende grootouder
☐ inwonende zus of broer	☐ niet-inwonend kind
☐ inwonende grootouder	☐ niet-inwonend, andere familie
☐ inwonend, andere huisgenoot	☐ kennis, vriend, niet-inwonend
☐ collega	

26. SOMMIGE MENSEN VOELEN ZICH ERG BELAST DOOR DE MANTELZORG VOOR EEN HULPBEHOEVENDE. VOOR ANDERE MENSEN GELDT DIT MINDER. ALLES BIJEENGENOMEN, HOE BELAST VOELDE U ZICH DE AFGELOPEN 12 MAANDEN TOEN U MANTELZORG GAF?

- niet / nauwelijks belast
 een beetje belast
 vrij zwaar belast
 zeer zwaar belast
 overbelast

27. ALS U DOOR OMSTANDIGHEDEN (BIJVOORBEELD ZIEKTE OF VAKANTIE) GEEN MANTELZORG KON VERLENEN, WAT GEBEURDE ER DAN?

- andere mantelzorgers namen mijn taken dan over
 opname in een tehuis was onvermijdelijk geweest
 thuiszorg had mijn taken dan overgenomen
 ontslag uit het ziekenhuis was dan onmogelijk
 opname in een tehuis was dan noodzakelijk
 de hulpbehoevende moest zich dan zelf zien te redden

Bijlage 3 Toelichting en verantwoording clusteranalyse

Voor de indeling van de vrijwilligersgroepen in hoofdstuk 3 is gebruik gemaakt van een clusteranalyse. In een clusteranalyse¹⁹ (in dit geval een “twostep cluster analysis”) worden binnen de onderzoeksgroep van vrijwilligers groepen onderscheiden op basis van een aantal geselecteerde variabelen in de dataset.

Er is voor de volgende vier variabelen gekozen:

1. leeftijd van de respondent
2. langdurig of kort vrijwilligerswerk
3. duur vrijwilligerswerk
4. vaste of flexibele tijden.

De redenen voor de keuze van deze variabelen zijn de volgende. Uit de analyse in hoofdstuk 2 blijkt de leeftijd van de respondent een belangrijk onderscheidend criterium te zijn voor de mate waarin de respondent vrijwilligerswerk doet en voor het soort vrijwilligerswerk dat hij/zij verricht. De variabele langdurig of kort vrijwilligerswerk geeft een belangrijk onderscheidend kenmerk van het vrijwilligerswerk weer. De huidige vrijwilliger geeft steeds vaker de voorkeur aan korte klussen. Hoe lang men zich al vrijwillig inzet (duur vrijwilligerswerk) is ook bepalend voor het soort vrijwilligerswerk, dat wordt gedaan. Tot slot is de variabele vaste of flexibele tijden als laatste toegevoegd omdat die ook een bepaald kenmerk van het vrijwilligerswerk weerspiegelt, waarop vrijwilligers kunnen selecteren. Als variabelen zijn afgevallen: stad-platteland, georganiseerd-ongeorganiseerd vrijwilligerswerk en waar het vrijwilligerswerk wordt gedaan, omdat deze variabelen in de clusteranalyse als niet voldoende onderscheidend naar voren kwamen.

¹⁹ Dataverenisten voor de clusteranalyse:

1. De variabelen bestaan uit zowel continue als categorale variabelen, waarvan wordt verondersteld dat ze onafhankelijk zijn, dat wil zeggen dat de variabelen niet of nauwelijks onderling correleren.
2. De continue variabelen hebben een normale verdeling; de categorale variabelen een multinomiale verdeling.

Uit de clusteranalyse in SPSS met de bovenstaande variabelen zijn onder andere de volgende resultaten verkregen:

Cluster	N	%	Leeftijd		Hoogste score op variabele ²¹	Kenmerken van het vrijwilligerswerk
			Gemiddeld	Student's t ²⁰		
1	199	29,5%	55	+1,8	Vaste of flexibele tijden	langdurig, vast, duur gem. 2-5 jaar
2	195	28,9%	56	+3,8*	Duur van het vrijwilligerswerk	langdurig, niet-vast, duur gem. 5-10 jaar
3	280	41,5%	49	-3,6*	Langdurig of kort	kort, flexibel, duur gem. 0-2 jaar
Totaal	674	100,0%	53			

* in absolute zin boven de kritische waarde.

Op basis van bovenstaande resultaten kan de conclusie worden getrokken dat de indeling in drie clusters voldoende onderscheidend is.

²⁰ Student's t is een maat om te testen of het gemeten verschil in gemiddelden in de drie clusters significant is (dat wil zeggen niet ontstaan is door toeval).

²¹ Chikwadraat score: hoe hoger de score, hoe groter het onderscheidend vermogen van de variabele.